

Pekka Hakamies and Anne Heimo (eds.): Folkloristics in the Digital Age. (Folklore Fellows' Communications 316.) Helsinki: Suomalainen Tiedekatemia, 2019. 181 p.

Vargha Katalin

2015-ben kilencedik alkalommal rendezték meg a Folklore Fellows Society nyári egyetemét. A rendezvény mindig egy olyan elméleti vagy módszertani kérdést állít középpontba, amely a folklorisztikai kutatás számára aktuálisan fontos, így esett ez alkalommal a választás a *digitális folklór* és a *digitális folklorisztika* tágan értelmezett fogalmaira. A tanulmánykötet alapjául a nyári egyetem plenáris előadásai szolgáltak, ennek megfelelően a tanulmányok tematikája is változatos.

Az internet és a folklorisztika kapcsolódási pontjait áttekintő bevezetés után az első tanulmány (*SMS Messages: Context for Traditional and Modern Proverbs*) szerzője, Lisa Granbom-Herranen a közmondás műfajának kontextusváltását mutatja be, egy napilap vélemény rovatába sms formájában beküldött üzenetek korpuszán. Műfajközpontú elemzése elsősorban a közmondások szövegének és szövegkörnyezetének változására összpontosít, a digitális kommunikáció szerepét ebben nem vizsgálja részletesen.

Anneli Baran írásának (*Internet Creativeness: From Individuation to Social Force*) központi témája ezzel szemben éppen az, hogy a digitális kultúra milyen hatást gyakorol napjaink folklórára. Elméleti kérdéseket is érintő tanulmányában a folklór és a hagyomány fogalmak változása mellett a vizualitás, a globalitás és a kreativitás szerepét emeli ki az új közegben. Ennek példaként mutatja be az internetes mémkultúrát, közelebből pedig a politikai témákat érintő észt mémeket, hangsúlyozva az egyéni kreativitás és a társadalmi beágyazottság kettősségét.

A harmadik tanulmány (*He who Must Not be Named: (Nick)names for the Authoritarian Leader*) legfőbb tanulsága, hogy a legeredményesebben akkor vizsgálhatunk egy mai folklór jelenséget, ha annak online és offline megjelenési formáit párhuzamba tudjuk állítani, és ezáltal tágabb kontextusba tudjuk helyezni az online adatokat. A szerző, Anastasiya Astapova a fehérorosz elnök megnevezéseit vizsgálja a körülötte az utóbbi 25 évben kialakult folklór részeként. A módszertani szempontból is rendkívül tanulságos tanulmányból nem csak a szóbeli és az internetes gyűjtés eredményeinek különbsége rajzolódik ki, hanem az is, hogy egy olyan érzékeny téma esetében, mint egy autoriter vezetőre vonatkozó politikai folklór, jelentős eltéréshez vezet az is, hogy a közösségi médiában vagy egy névtelenséget biztosító fórumban „hangzik” el valami.

Robert Glenn Howardtól a kötetben egy újabb esettanulmányt (*Vernacular Authority Speaks for the Glock: Heterogeneous Volition in an Institutional Proverb*) olvashatunk arról, hogyan közelíthetjük meg a digitális folklórt és általában a digitális kultúrát komplex módon, az informatikai módszereket kombinálva a közeli olvasattal. Jelen esetben Howard egy 34 millió hozzászólásból álló korpuszból indult ki, amelyből hálózatanalízissel választotta ki a közelebből megvizsgálandó részeket. Elemzése így a szűkebb értelemben vett, módszertanában is digitális folklorisztika területéhez tartozik, a digitális folklór meghatározó összetevőjének pedig itt is az ún. *vernakuláris autoritást* tekinti, amelynek legjellemzőbb példája az „informálisan megosztott tudás, amit tipikusan hagyományosnak tartunk” (75).

Lynne S. McNeill tanulmányában (*'Today's Innovation': The Importance and Implications of Gleaning in Digital Folklore*) a digitális folklór vizsgálatának azt az aspektusát emeli ki, hogy a folklór „születését” annak folyamatában ragadhatjuk meg. Ennek keretében az előadó és közönség, illetve a hagyomány aktív és passzív hordozóinak fogalmait is felül kell vizsgálnunk. McNeill meglátása szerint az online folklór esetében az 'aktív hallgatóság' nem azt jelenti, hogy a befogadók aktív közreműködésükkel befolyással lennének az előadás alakulására. A többség aktivitása a befogadás és értelmezés folyamatára korlátozódik, a digitális folklór egyik legfontosabb funkciója pedig éppen az

„összekapcsolódás érzésének kiváltása a képek, szavak vagy ötletek sikeres értelmezése által” (104).

A kötet utolsó három tanulmánya a digitális archívumokat járja körül, különböző nézőpontból. Kirsi Hänninen és Anne Heimo (*Constructing Our Own Heritage: Participatory, Community and Spontaneous Archives and Digitally Born Heritage*) a *részvételi fordulatra* (participatory turn) irányítja a figyelmet, amely sokkal kevesebb figyelmet kapott a folklorisztikában, mint az ezzel párhuzamosan lezajló *digitális fordulat*. A digitális kultúrában az online közösségként megjelenő, az intézményi rendszeren kívül létrehozott résztvevői, közösségi és spontán archívumok is ennek nyomán jelennek meg egyre nagyobb számban. Ezek jelentőségét és sajátosságait mutatják be a szerzők két ufo-észleléseket gyűjtő oldal, illetve az emlékezés privát és nem-intézményes színterei példáján.

Christoph Schmitt azt az esetet mutatja be, amikor a digitális archívum egy fizikai valójában is létező gyűjtemény letükrözésére, hozzáférhetővé tételére jön létre (*From Idiosyncratic Index-Card Machines to Digital Folklore Archives: The Case of Wossidlo*). A rostocki Wossidlo Archívum digitalizálása jól tükrözi az ennek során legküzdendő kihívásokat, hiszen a közel két millió cédulát a Wossidlo által kialakított rendszerben, az eredeti kapcsolódási pontokat megőrizve kellett áthelyezni a digitális archívumba. Az elméleti és gyakorlati részletek után Schmitt kitér arra is, hogy mi lehet a következő cél egy ilyen komplex rendszer létrehozása után: lehetővé tenni a szélesebb körű összehasonlító kutatásokat, ahogy azt a jelenleg is folyamatban levő ISEBEL projektben egy műfajközpontú nemzetközi lekérdező rendszer kidolgozásával próbálják megvalósítani.

Lauri Harvilahti zárótanulmánya (*History of computational folkloristics in Finland and some current perspectives*) áttekintéssel kezdődik a számítástechnikai módszerek alkalmazásáról a finn folklórkutatásban. A szerző a számítógépes folklorisztika eredményeit és próbálkozásait történeti perspektívába helyezve, a hagyományos folklorisztika kiegészítőjeként és az ott kitűzött célok elérésének eszközeként mutatja be. Ilyen nézőpontból például a crowd-sourcing módszerét az extenzív gyűjtőkampányok folytatásaként láthatjuk. Ezt követően a szerző célokat is megfogalmaz, a nemzetközi együttműködés különböző formái mellett arra helyezve a hangsúlyt, hogy már létrehozni is közös nemzetközi szabványok mentén kellene az adatbázisokat. A jelenlegi kulcsszavaknak a hálózatot, a kontextust és az átjárhatóságot látja, ugyanakkor megjegyzi, hogy „jelen pillanatban nincs jele paradigmaváltásnak, ami a számítógépes folklorisztikát a kutatás fősodrába helyezné” (170).

A kötet tanulmányai összességében betekintést nyújtanak a tágran értelmezett digitális folklór és a digitális folklorisztika fogalmakkal fémjelzett kutatásokba, ám azt is mutatják, hogy ezek jelenleg még nem feltétlenül alkotnak egy összefüggő rendszert, sőt gyakran a fogalmak használata sem egységes. Az érintett témák és megközelítésmódok ugyanakkor megkerülhetetlenek mind a jelenkori folklór kutatói, mind a klasszikus folklór mai kutatói számára.